

ספר
גשמי ברכה

— י כ י —

באורים, חדושים והערות
לחמש מגילות

מאתי ברוך הלוי עפשטיין, ספינסק

מחבר ס' חומשי תורה תמימה, סקור ברוך לירושלמי
וזכרונות, ועוד. בן אבא מרי הגאון רבי יהואל מוכר
הלוי ז"ל, מחבר ספרי, ערוך השלחן, ועוד.

ואחריו יבוא שני לקודש בשם תוספות ברכה הכולל הערות
והארות לספר, מגילת ספרי הקודם, מהרב הג"ל.

קראקא

שנת ברכת חיים, לפ"ק

Sefer GISZME BRACHA

Wyd. Kabin B. EPSZTEJN, Pinsk,

Dominikańska 89, Polen,

גשמי איכה א ברכה

א.

(א) **איכה**, במדרש, רבי יחזק פתח, וצאו עליך וגוי' תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל (פ' תצא). אמר הקב"ה לישראל, אלו זכיתם הייתם קוראים בהורה איכה אשר לבדי (פ' דברים), עכשיו שלא זכיתם אתם קוראים איכה ישנה צדד, ע"כ. ולא נתבאר למה סמוך דרשמו אלו זכיתם וכו' על הפסוק תחת אשר לא עבדת וגוי', מה שייכות זל"ו. וכן לא נתבאר מה שאמר אלו זכיתם הייתם קוראים איכה אשר לבדי, מה זכות בזה, ולשמחה מה עושה במקרא לשון זה:

אמנם יתבאר עפ"י מ"ש במ"ד כאן ריש פרשה א', בפסוק זה, איכה אשר לבדי טרחכם וגוי', אמר משה כשראה את ישראל בכבודם ובשלותם. וזעפ"י שה' שמה על זה, זעפ"י בן תמה, איך ישא לבדו טרחכם. וגראה דסמוך המדרש את זה על הפסוקים הקודמים לפסוק איכה אשר לבדי, והס, ה' אלהי אבותיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים, ה' יוסף עליכם ככס אלק פעמים, וסמוך לזה אמר איכה אשר לבדי, ובאמת עיקר יסוד הררשה אלו זכיתם הייתם קוראים איכה אשר לבדי הוא על הפסוקים הקודמים עד הפסוק איכה, שהיו ככוכבי השמים ועוד ברכם בהוספת אלק פעמים ככה. איך לרגלי שניו הלשונות איכה — איכה, תלי הדרש במלת איכה, אבל עיקר הכונה, עד מלת איכה. ועל זה אמר, אלו זכיתם לעבוד את ה' בשמחה הייתם שמחים לעולם בכבודכם ובטובכם. וברבויכם, כמו שכתוב עד איכה אשר לבדי, עכשיו שלא זכיתם — שלא עבדתם בשמחה, נטלה מכם השמחה מכבודכם ומגדולתכם ומרבויכם, ובאמת עד מדרגה איכה ישנה צדד:

אך אמנם בכלל הדבר פלא, הן ידוע, כי עבודה בשמחה, כלומר, בשמחה הנפש, היא מדרגה היותר גבוהה בנפש האדם, ולא כל אדם זוכה לזה, ואם כן כי על זה שעבודתם היתה שלא בשמחה, דבר שזוכים רק יחידו כגולה ורמי המעלה — על דבר כזה יעשו בחוכמה נמרזה, וזה פלא:

ורכן נראה לי, כי לשון פסוק זה, תחת אשר לא עבדת וגוי', בא בסרום ובהפוך, ותחת הכתוב לפנינו תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב, ענינו כמו שכתוב תחת אשר בשמחה ובטוב לבב לא עבדת את ה' אלהיך, כלומר, מניעת העבודה את ה' היתה לך לשמחה ולטוב לבב, כי שמחה והטיבות לבד על אשר לא תעבוד את ה', וזה אמנם מדרגה שפלה ופנה עד מאוד, מעין מומר להכעיס, וכמו שאמר אמן בן מנשה לאחו, כלום אני

אני עושה זה אלא להכעיס את ציראי (סנהדרין ק"ג ב'), ולא יפלא, כי על
עון ברגש כזה יבא עונש היותר גדול:

ובסוקים הפוכים כאלה הם חזון נפֿיך במקרא, ובספרנו מקור ברוך הראנו
כמה וכמה כאלה, וכאן, שלא יתי' הדבר לפלא ולחדוש גדול,
כביא אחדים מאלה:

צפ' וילא, וענתה צי לדקתי ביום מחר כי תבא על שכרי לפניך, תחת —
וענתה צי לדקתי לפניך ביום מחר כי תבא על שכרי.

צפ' אמור, דבר אל אהרן ואל בניו ויגורו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את
שם קדשי אשר הם מקדישים לי, תחת — ויגורו מקדשי בני ישראל
אשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי (עיין רש"י).

צפ' בהעלתך, ואחרי כן יבאו הלויים לעבוד את אהל מועד וטהרת אותם
והגפת אותם תנופה. תחת — וטהרת אותם והגפת אותם תנופה
ואחרי כן יבאו הלויים לעבוד את אהל מועד.

צפ' תקח, ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה וטמא הכהן עד הערב,
תחת — ורחץ בשרו במים וטמא הכהן עד הערב ואחר יבא
אל המחנה (עיין רש"י).

צפ' בלק, כי עתה גם אהרן הרגתי, אין הלשון מדויק, כי את מי עוד הי'
הורג, אך הלשון מסורס, תחת — כי עתה גם הרגתי אותך.

צפ' ואתחנן, אנכי עומד בין ה' וביניכם צעת הריא להגיד לכם את דבר ה'
כי יראה מפני האש ולא עליהם צהר לאמר אנכי ה' אלהיך,
תחת — אנכי עומד בין ה' וביניכם צעת הריא כי יראה מפני
האש ולא עליהם צהר להגיד לכם את דבר ה' אנכי ה' אלהיך.

צפ' שופטים, כי תלור אל ער וגו', לא השחית את עלה לנדוח עליו גרון כי
ממנו תאכל ואיתו לא תכרות כי האדם עץ השדה לבא מפניך במלור,
תחת — לא השחית את עלה לנדוח עליו גרון לבא מפניך במלור כי
ממנו תאכל ואיתו לא תכרות כי האדם עץ השדה (כלומר, כי חיי
האדם תלויים בעץ השדה).

בישעיה (כ"ו י"א). אף אש לריך תאכלם, תחת — אף לריך אש תאכלם.

שם (נ"ט כ"א) ודברי אשר שמתי בפוך לא ימוש מפוך ומפי זרעך ומפי זרע
זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, תחת — ודברי אשר שמתי בפוך אמר
ה' לא ימוש מפוך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך מעתה ועד עולם.

בירמיה (י"ז ג') צמותך בחטאת, תחת — בחטאת צמותך.

בהושע (ח' ב') לי יזעקו אלהי ידענוך, תחת — לי יזעקו ישראל אלהי ידענוך.

שם (י"ד ג') אמרו אליו כל תשא עון, תחת — כל עון תשא.

תהלים (ע"ב ג') כל הרע אויב בקידש, תחת — כל אויב הרע בקודש.

שם (פ' ו') ותשקמו דמעוות שליט — תחת ותשקמו דמעוות בשליט (שלישית
האיפה, מדה סאה).

שם (ק"ב ה') מי כה' אלהינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ,
תחת — מי כה' אלהינו בשמים ובארץ המגביהי לשבת המשפילי לראות.

שם (ק"ט ח') את חקך אשמור אל תעזבני עד מאוד, תחת — את חקך
אשמור עד מאוד אל תעזבני.

שם (קל"ח ז'). כי הגדלת על כל שמך אמרתי, תחת — כי הגדלת שמך על כל אמרתי.

במשלי (כ' י"ח). גם במעלליו יתגבר נער אם זך ואם ישר פעלו, תחת — גם נער במעלליו יתגבר אם זך ואם ישר פעלו.

באסתר (ג' ד'). לראת היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי, תחת — היעמדו דברי מרדכי אשר הגיד להם כי הוא יהודי.

וכן להלן (ד' כ'). רוח אפינו משיח ה' אשר אמרנו בללו נחיה, תחת רוח אפינו משיח ה' אשר אמרנו בללו נחיה בלכד בשחיתותם.

ובדברי המקרא ימלא כהנה וכהנה, כי כן דרך המליצה וסגנון הלשון (וע' מש"כ להלן פרשה ב' פסוק ה') תאניה ואניה, בדבר סגנון לשון קדשנו):

רבותי עם רבתי בניים שרתי במדינות. היודי'ן מן רבתי ושרתי באים רק לתפארת הלשון ולמות המליצה, דבאל זה היה לריך לומר רבת עם,

רבת גויים שרת במדינות. ובה מלינו הרבה במקרא, כמו צפ' בשלת, ימיך ה' נאדרי בכת, תחת — נאדר, צפ' ברכה, ורלון שוכני סנה, תחת — שוכן.

ובתהלים (ק"ג) עוניכי, החלואיכי, חייכי, תחת — עוניך, החלואיך חייך. ועוד שם (ק"ג) המגזיבי לשבת המשפילי לראות, תחת — המגזיבי, המשפילי.

ועוד הרבה:

אננם מה שיש להעיר בזה בפסוק שלפנינו דבר פלא, כי גם בעת שהאדם נפשו מרה לו, וכולו אומר לער ויגון, ומליע קול נהי ויללה ובוכה ומקוק על שצרו ועל אסונו, גם אז מוטבטבו מגמת פניו ליפות לשונו ולפאר סגנון דבריו, שהרי כל מגילה זו כולה לער ויגון ומפח נפש, קול נהי ויללה, ואעפ"י כן משתדל לפאר הלשון וליפות המליצה, כי כפי שכתבנו באים היודי'ן מן רבתי ושרתי רק לתכלית הפאר והיופי:

ויש שמך לרוח האדם בזה בתלמוד מס' קדושין (פ' ז'). שאמר, אפילו בשעת אינוותו של אדם יצרו עליו, ואם כי הענינים שונים. אך בכלל הנה זה מעיד על רגשותיו של אדם בעת היותו, כי עם כל לערו ודאגתו, רגש חיים משיבט נפש בקרבו:

(ב) **בכה** בלילה בתלמוד מס' סנהדרין (ק"ד ז'), בכה תבכה בלילה, שכל הבוכה בלילה, השומע קולו בוכה עמו. וכנראה מפרש המלה הבכה כמו תבכה, בהפעיל, תבכה לאחרים, ומביא שם מעשה באשה אחת שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה בלילה ושומע ר"ג ובכה כנגדה וכו'. ומכל זה מבואר שהלילה מסיגל לבכי:

ועפ"י זה אמרתי להגיה צמס' מו"ק (כ"ה ז') בלשון אחד הספדיים בהספדו על חכם אחד ששקד על התורה יום וליילה, אמר, נשים לילות כימים לבכי על מי ששם לילות כימים לתורה, ולפי המתבאר דהלילה מסוגל לבכי יותר מן היום לריך לומר להיפך, נשים ימים כלילות לבכי, יען כי לפי הניסוחא שלפנינו, תלי תניא בליל תניא:

ובטעם הדבר שבכתה דוקא בלילה, יל משום דקו"ל, דמי שהוא שרוי בלער לריך להודיע לערו לרבים ויבקשו עליו רחמים (מו"ק ה' א'), ועל כן בכתה בלילה, שאז כל השומע יבכה עמה וישהקף בלערה ויבקש עליה רחמים:

ועפ"י זה יתבאר מ"ש בסנהדרין (ק"ד ז') שכל הבוכה בלילה כוכבים ומזלות זוכים עמו, ולא נתבאר מה יחושם של אלה לבני זמ. אך הגה אמרו בע"ז (י"ז א') שכוכבים ומזלות עלולים לבקש רחמים, ואשר על כן ביקש אחד החכמים מהם שיבקשו עליו רחמים, ולכן הם זוכים עם הבוכה, כדי לעורר רחמים, כי שטרי דמעוה לא ננעלו:

בכה תצדקה בלילה. במדרש, זשה"כ (תהלים ע"ז) אזכרה נגינתי בלילה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, נזכרת אני שבר שהשברת לפני בלילה של מלכות, כמו שנאמר (פ' לך) וברוך אל עליון אשר מנן לריך בידך, ע"כ. ומוסב על מלחמת אברהם עם הארבעה מלכים, דכתיב שם ויחלק עליהם לילה, וזהו מה שאמר כאן. בכה תצדקה בלילה, כי זכרה העת לפניו שנאה הישועה בלילה, ועתה תצדקה בלילה. ולא נתבאר איך דריש משלן אשר מנן ענין שבר שהשבר הקב"ה לפני אברהם. ויתכן דלוח הנו"ן עם אות הרי"ש שניהן מנטאן בעזר הלשון, ונקראים בדקדוק, אלויות השטוף ועל כן מחלפים לפעמים זה עם זה. (ויודעים בדקדוק בשם, אלויות למר"ר, והיינו כי אלו ד' אלויות מחלפות לפעמים זע"ז), ובאמת מלינו הרבה מלים בחלוק ל' עם רי"ש, כמו, עמן — טמר, כנע — כרע, נבוכדנצר — נבוכדנלר, ובמש' ערכין (ל"ג א') דרשו השם קליר (הושע ו') כמו קלין, ופירש"י, רי"ש מתחלק בנ"ן, עכ"ל. וכן נראה בישיעה (מ"ח) בחרתיך בכור עני, שהוא תחת בחנתך, וכמו בירמיה (ט') הגני לורפס ובחנתי. וכן נראה לפרש הפסוק בתורה (פ' תלז) ויחד תהיה לך על אורך, ועמלו המפרשים בזה, וגם באה דרשה על זה, וי"ל, כמש"כ רש"י למעלה, ריש מתחלק בנ"ן, שבא במקום אורך, שהיא תגורה, שתולין בה כלים במלחמה:

והנה מכל זה קרוב לומר, דמפרש כאן אשר מנן, כמו אשר מנן, משלן וכבאו לארץ מגרסה (תהלים פ"ט), שפירושו שברת, וכן פירש"י להלן (ג' ס"ה) תתן להם מניית לב — שברון לב:

וזהו שדריש כאן על הפסוק אזכרה נגינתי בלילה — כמו אזכרה נגינתי בלילה, ומפרש איזוהי נגינה — שבר שהשברת לפני בלילה של מלכות, כמש"כ אשר מנן לריך בידך, כמו אשר מנן לריך:

ועל דרך זה, בחלוק מין עם רי"ש (וכמש"כ רש"י בערכין) בארתי אנדה אחת במס' תמורה (ט"ז א') שדרשו הפ' דכתיב בעכסה בת כלב, ותלנת מעל החמור (יהושע ע"ו), ודרשו, שאמרה, מה חמור זה כיון שאין לו מאכל באבוסו מיד הוא לועק, כך האשה, כיון שאין לה תבואה בתוך ביתה, מיד היא לועקת, ע"כ. ולא נתבאר איפה מרומז בלשון ותלנת ענין לעקה, כי יסוד פעל לנת ענינו שמוט ממקומו, כמו ותלנת בארץ (שופטים ד'). אך דריש ותלנת בחלוק רי"ש בנ"ן וכמו דכתיב ותלנת, משלן קול מר ארץ (לפניה א'), יריע אף ילריח (ישעי' מ"ב), והכונה, שלעקה במשל מן החמור, כדמפרש, מה חמור זה כיון שאין לו מאכל באבוסו מיד הוא לועק, כך האשה וכו':

וכן יתפרש עפ"י זה במשלי (ו'), לך אל כמלה עלל אשר אין לה קלין, ותרגומו — דלית לה חלדא, וחלדא בעברית — קליר, ולא נתבאר איך דריש כן משלן אין לה קלין, אך מפרש, שנאה המלה בחלוק רי"ש בנ"ן, ויולא, אשר אין לה קליר. ובספרנו מקור ברוך כתבו עוד מזה: גלתה

ג) גריתה יהודה. הי' לריך לומר גל ה יהודה, אך המוזן הוא, גלמה ארץ יהודה. וכן אנו מוזאים חסר שם ארץ בכמה מקומות, כמו בירמיה (כ"ה) חושע יהודה, תחת — חושע ארץ יהודה, כי חושע פעל נקבה. וכן שם ארץ, ועוד שם (מ"ט) והיתה אדום לשמה, תחת — והיתה ארץ אדום, ובתהלים (ק"ד) היתה יהודה לקדשו, תחת — היתה ארץ יהודה, ועוד שם (ק"כ) אויה לי כי גרתי משך, תחת — כי גרתי ארץ משך. ובתעט השמטה זו בשם יהודה י"ל, מפני כי למיזם התחלק מלכות בני יעקב לשתי ממלכות הי' שם יהודה בעלמו מורה לשם ארץ ממשלה מלכי בית דוד, ובכללה גם ארץ בנימין. ועל כן בא שם היתה כענינו. וכן י"ל בשמות אדום ומשך. — ואמנם מלינו בא שם יהודה בפעל זכר, כמו כשלה ירושלים ויהודה נפל (ישעיה ג'), ושם ענינו — עט יהודה:

ה) הין לריה לראש. בעלמוד (סנהדרין ק"ד ב'), כראמר רבי יוחנן, כל המילר לישראל נעשה ראש. ולא נחבאר טעם הדבר למה זה יזכה כן זה המילר לישראל. ובהוס' חגיגה (י"ג ב') פרושו, כדי שלא יאמרו, תחת אומה שפלה גלה הקב"ה את בניו. אבל אין זה מספיק, דהלא אפשר שימלא מילר לישראל גם באומה גבוהה. ובכלל קשה הדבר, דבגלל כבוד חזוני שלא יאמרו וכו' בין כה יחי' זה המילר לורר את ישראל, ועוד יתעלה לגדולה להיות ראש בעמו או במדינתו. פלא מאוד:

ו) נראה לי בטעם הדבר, שהוא לזכות ולגווחם לישראל, עפ"י הכתוב במשלי (כ"א) פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו, וכן אמרו לב מלך ושרים ביד ה', ומחבאר מזה, שזה שצומד לשר, שולל הקב"ה את הבחירה הפרטית שלו ממנו, ומטה אותו לכל אשר יחפוץ הוא. הקב"ה, ולא כן באים פחות המדרגה, בחירתו בידו, ולכן זה הצומד להלך לישראל, מעלה אותו הקב"ה לשר וראש, וזוה נוטל הבחירה ממנו, וממילא לא יוכל עוד ללרור לישראל:

יב) מכאוב כמכאבי. יש להעיר, כי השם מכאוב בא מלא ו', והשם כמכאבי חסר, ולא יתקן שבה זה שלא בדיוק וכונה. ואולי רולה זוה המקוק להגדיל ערך המכאוב, לומר, כי גם מכאוב גדול ומלא אשר יקרה בעולם לא ישוה גם אל המכאוב הקטן והחסר שבה עלי במורכבי זה:

יד) נשקד עול פשעי וגו'. עיין ברש"י שכתב, אין למלה זו (נשקד) דמיון במקרא, עכ"ל. ולא אדע למה, והלא כנה מלים משרש זה במקרא, כמו שוא שקד שומר. (תהלים קכ"ז), שוקדי און (ישעיה כ"ט), כאשר שקדתי עליהם לנחוש. כן אשקוד עליהם לבנות (ירמיה ל"א), ובלשון חז"ל, שקדו חכמים על תקנת צנות ישראל (כתובות ה' א'), והמוזן בכל אלה, היות ער וזריו בענין, וכן כאן הכונה, שמחאוני המקוק, ששקד כביכול הקב"ה לשם על לוארו עול פשעיו. ול"ע:

ואמנם כנראה ממדרש, מפרש המלה נשקד כמו נשקט. בתי"ת, בחלוק ט" בדל"ת, מפני שהן ממואל אחד (דטלג"ת, מן הלשון), שכן לשון המדרש, אמרה כנסת ישראל שקטה הייתי מטוני בשעה ששמעתי ששטר מוב עלי נקרט, ומרמז לסליחת עון העגל. ובחמת חלוק ד' עט ט' הוא חזון נפרץ במקרא, כמו דלדול — טלגול, דבח — טבת, דפום — טפום:

ובמק"א

ובמק"א בארתי עפ"י חלוף זה פסוק אמר ששאלו בו רבים ולא פרשתי, עד שהניחו לי מקום לפרשו בעו"ה בפירוש קל ולא פשוט ואמת. והוא בחזקוק (ג') עמד וימודד ארץ ראה וימר גוים ויפוללו הררי עד שחו גבעות עולם, ועמלו המופתים על הלשון וימודד חכך, מה ענין מרידה לפאן, במקום שמלייר אך הירוס פולם ומסככת ארץ:

ופרשתי, דבאים הדליחין ממלה וימודד במקום טה"ן, בחלוף טה"ן בדליחין, ויחבאר עמד וימוטט ארץ, ומלשון הפסוק בישיעה (כ"ד) מוט החמוטטה הארץ, ובתהלים (פ"ב) ימטו כל מוסדי ארץ, והיתה מליכה זו כאן מענין כל המשך הפסוק דליירי בהירוס עולם, כמבואר: **ובדבר** הלשון במדרש שזכרתי, שקטה הייתי מעווי בשעה ששמעתי ששטר חוב שלי נקרע — בענין זה כתבתי דבר יקר ביחש נושא החפלה אבינו מלכנו קרע רוע גור דינו, וערכתי זה בספרי מקור צדוק (אברהם) בחלק ראשון פרק ז' סעיף א' בהערה. ועורר עלי להעתיקם לכאן, אם כי ראויים הם מאוד להשטת:

בידי לא אוכל קום. בחלמוד מס' יבמת (ס"ג ב') אמרו על דרך רמז ואסמכתא, זה שמונותיו תלויין בכספו, ופירש"י, שאין לו זריעה בקרקע, דכל שעה היא מלך ודואג שמה חתי-קר ההבואה או יגעלו שעריו שבר, עכ"ל. אבל זה קשה, דלמה דוקא זה שמונותיו תלויין בכספו, הא אפילו זה שיש לו עסקים ופרגמטיא ג"כ עליו לראוב דאגה זו, כל זמן שאין לו קרקע שלו. ויומר מטוין לענין ה', אם ה' אומר בשליה, זה שאין לו תבואה משדהו או זה שאין לו קרקע, וה' כולל כל העניים המושוללים מזה:

ורדעתי נראה הכונה משום דזה שכל חייו הוא מכספו המזומן דרעו להסתדל שישא כספו ריוח, ומלוה אחס לאחרים, ואפשר כי אלה יעמדו מלשלב, ואז אין לו תקימה:

(יט) וישיבו את נפשם. פירש"י, כדי שישיבו את נפשם, עכ"ל. ונראה, דפירוש זה מכוון למה שבארנו במק"א, דפסגולת אוח הוא"ו שהיא בא חחה המלה "למשן", כמו בפ' וילא, ותיד על צדדי וחבנה גם אלכרי מונה, שבאורו, למשן חבנה גם אלכרי מונה, ינפ' אחרי, ולא תעבו מכל החושבות האלה וגו' ולא הקיח הארץ אתכם, שבאורו, נמשן לא תקיח הארץ, וצ' קדושים, הוכח חוכים את עמוהך ולא השא עליו חטא, שבאורו, למשן לא השא עליו חטא, וצפ' שופטים, לא ירבה לו סיסים ולא ישיב את העם מלרימה, שבאורו, למשן לא ישיב. ועוד בפרשה זו, מי האיש הירא וכך הלכצ ילך וישוב לביתו ולא יחם את לבב אחיו, והבדור — למשן לא יחם, וצפ"א (צ'), ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני ממנו, שבאורו, ומיד מי לקחתי כופר למשן אעלים עיני ממנו. וכן כאן, כי בקשו אוכל למו וישיבו את נפשם — למשן ישיבו את נפשם, וכמבואר:

ועוד בארתי עפ"י כלל זה ענין אזהרת כל תוסוף שבחורה, שנותה החורה (פ' והחמק) לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מלוה אתכם ולא תגרעו ממנו, אשר לכאורה אינו מוזן, אם למשל יקח אדם שני אחרונים או יניח חמש פרשיות בהפילין, מה שהפסד בזה, ולמה זה הקפידה כל כך החורה על זה. ובארתי, כי אמנם כן, אמת הדבר, כי אין כל הפסד בהוספת עלמה, אך ההפסד הוא — לדדי, כי כאשר יראה האדם באפשר להוסיף על המספר שבחורה

שחורה, להוסיף על אחרונ אחד ועל ארבע פרשיות וכדומה, או יחשב, כי הכמות הקבועה שחורה איננה חיונית בהחלט, וכשם שמותר להוסיף כך מותר לגרוע, ועל כן ירשה לעצמו אחרונ חסר או מחליט, או שלש פרשיות בהפליך, וכדומה. ויהי לפי זה באור הלשון לא תוסיפו על הדבר ולא חגרעו — לא תוסיפו למען שלא חגרעו, וכמו שבארנו. וזו היא כונת הלשון בעלתא, כל המוסיף גורע, כלומר, שהתוספת יכול להביא לגרעון. — ובספרנו מקור ברוך ישבנו עפ"י כלל זה קושיית רבי עקיבא איגר, ואכ"מ :

(ב) מעי חמרמרו. המובן ממלה זו הוא לזיה, נפוח, וכמו פני חמרמרו מני כבי (איוב ט"ו), שפירושו פני לבו. ובא כאן השם כפול, ולא כמו בתהלים (ט"ו) יחמרו מעיו, ובלשון המשנה (חולין כ"ו א') נפלה לאור ונחמרו בני משיה, יען כי הכפול מורה על חוקף הפעולה, וכמו השמות ארמדס, ירקרק, שחרחרת, חרברבורק, הלחלה חלקלקות, חתחתים, חלתלים והרבה כהנה. וכמ"ס בתו"כ פ' תזריע בזה"ל: ארמדס, — ארום שבארומים, ירקרק — ירוק שבירוקים, שחרחרת — שחור שבשחורים, עכ"ל. והראב"ע בפרשה הנ"ל כתב בזה"ל: ירקרק מורה לחסרון, וכן שחרחרת, ויש אומרים היפך הדבר (שמורה על יחרון), עכ"ל. והנה ה"ש אומרים הוא, כמבואר, ספר תורת כהנים (ספרא), והנה לא די שלא הסמיך לדעת התו"כ מאלה המלים שחשבו. אך עוד את ההיפך מדעה זו (שאינו ניבט מיסודי ספרותנו העתיקה) קבע בעקרית ויסודית לראשינה, וזו שבתו"כ לאחרונה ובשם יש אומרים. חבל מאוד, וזה אחד מן הדברים שאי אפשר לסבול דבריו בשוין נפש:

ואישוב אל תחלת דברינו, על חכונת המלה שלפנינו חמרמרו. לצד מה שבארנו עליה קרוב לומר, כי ענינה הוא מענין רתיחה, והיינו שמעלה קוף גלים לרגלי הרתיחה, וכמו ירתיח כסיר מנולה (איוב מ"א), וכמו שמנינו שם פעל זה נמשל לתנור, עורנו כתנור נכמרו (להלן ה' י'). ואעפ"י דכאן בא בתו"כ ושם בכ"ף. אך ידוע, כי האותיות אשה שוות בהברתן דרכן להסחף. זו בזו, והחיות עם הכ"ף הברתן שוה. ועל כן מלינו יך ויחשמו (הושע ז') וכנגדו יכבש עונותינו (מיכה ז'), ושיהם מהוראת אגוד ולבנה. חכלילי עינים (פ' יוח'') כחלת עיניך (יחזקאל כ"ג), חפו איש ראשו (ש"ב ט"ו) מתן בסתר יכפה אף (משלי כ"א), ושניהם מהוראת כסוי:

ב.

(א) איכה יעיב. פשוט דמלה זו (יעיב) הוא פעל מן שם עב, ובא כאן בהפעיל, על משקל המטיר, והמוזן איכה ילביש קדרות אבל ויגון כמו כסה בטבים. ובמדרש דר"ש, איכה יעיב — איכה יחייב, וזה הוא, מפני שהח' והעי"ן מתחלפין, מפני שהם ממואל אחד, (אחכ"ע, מן הנרנן), וכמו ולא יזח החושן (פ' תלוה) — ולא קם ולא זע (אסתר ג'), וביחול (ד') עשו ובאו — תחת חוסו, ורמז"ן בפ' דברים (ב' כ"ג) כתב, כי הלשון והעוים היושבים בחללים הוא כמו והחיים, ובראב"ע לקהלת (י"ב ה') ויסתכל החגב — תחת העגב, עי"ש, ובמכילתא פ' בא דרשו ופסחתי עליכם כמו ופסחתי, ובתנתי במק"א דמה שדחיק להמכילתא לפרש כן, הוא משום דהלשון ופסחתי אינו עולה יפה כלפי המקום, מפני כי עקרו של שם פסח בא על חגר בעל מוס

מוס או על הסופה הגה והנה מצלי דעת במה יבחר, כמו עד מתי אחס פוסמים על שתי הסעיפים (מ"א י"ח), ולכן דריש בחלוף עי"ן שהענין אחד הוא עם הפעל ופסחתי, רק יותר מכוונת. ומה שלא כתב הפסוק מפורש ופסחתי, רק ופסחתי, י"ל שהוא כדי לבטא בכגנון לשון נופל על לשון משם, פסחתי, וכמש"כ שם בפרשה, ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל:

(ב) **את** כל גאות יעקב וגו', את כל גאות יעקב הרם בעברתו, מצלתי בת יהודה הגיע לארץ, חלל ממלכה ושריה. יש לפרש בסדר העונשים עפ"י מה שאמרו אין צעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה (ויק"ר י"ז), אך הולך מן הקל אל החמור, אולי ישונו, ואמר בזה, כי מתחלה הרם את כל בתי יעקב, בתי דירה, ואח"כ הפיל המצלרים, מניני הערים, הכל אולי ישונו, וכיון שלא שבו חלל ממלכה ושריה, קודם להמון העם, וזה עפ"י מ"ש (ב"ק ס' א') כשפורעניות באה לעולם מתחלה מן הגדולים שבנם ומן הלידיקים:

(ה) **תאניה** ואניה, וכלשון זה נמצא בישיעיה (כ"ט). והנה שרש שני השמות האלה הוא, אנה, כמו ואנו ואכלנו פתחיה (ישיעיה ג'), ואנו הדייגים (שם י"ט), והתי"ו מן תאניה הוא נוסף רק לתפארת הלשון, כדרכו בכמה שמות, כמו תחלה (השרש אלה, קללה), תבלול, תגמול, תחבולה, תחכומי (ולפעמים בא בסוף המלה לתפארת הלשון, כמו דבשה (ישיעיה ל') השרש דבש, כבודו (פ' בשלח, וינהגו בכבודו, תחת בכבוד), לפחת (לפחת המים (ש"א כ"ו)), השרש לפח, וענינו פח משוטף להולכי דרך), ראשיה, שארית, ולפעמים יפאר התי"ו את המלה בשתי קלותיה: תבנית, תזנות (יחזקאל ט"ז), תכלית (איוב כ"ו), עד תכלית אור עם חושך, ושרשה, כלה, וענינו: קץ וסוף), תפארת, תרבות (פ' מטות ל"ב) שרשה — רבה, וענינו: רבוי הקובץ, ולפעמים יתדור התי"ו לחוף המלה, כלומר, לחוף (לאחמע) המלה: עשחר (ועשחרות לחך, השרש עשר, וענינו, רבוי עדרי' הלחץ), לנחר (שני לנחרות הזהב (זכריה ד' י"ב, וענינו לנור), שתן (מי רגלים, משתין בקיר, ש"א (כ"ח כ"ב), ושרשו, שן, ומלשון ולשמות את שניהם (ישיעיה ל"ו י"ב). ובתמונה זו בא התי"ו גם בחז"ל: ללתי מרובה — תחת ללה. — ולפעמים יתדור התי"ו בעלם יסוד המקור: חימתה ופחד, תחת חימה, תבואתה (פ' ברכה, תבואתה לראש יוסף, תחת — תבואה, ותבואתי לקראתי (ש"א כ"ה) תחת ותבואי, ובמלואה (ובמלואה הימים (אסתר א') תחת ובמלוא. — ולפעמים יבא התי"ו בנסמך: אשה יראת ה' (משלי ל"ח) תחת אשה יראת ה', ועוד כהנה (*):

וגשבו

(* **ועפ"י** מש"כ כאן מסגולה אות התי"ו לבא בסוף המלה לתפארת הלשון, עפ"י זה כתבתי בספרי מקור ברךך להעיר על צדדי החוי"ט במס' שבת פ"ט מ"ו, שכתב, דהשם פלפלת' אינו מן פלפל, מפני שזה חתימתו בתי"ו, ועל כן שני מינים הן, עכ"ל. וכתבתי, שאין זה מוכרת כלל, אחרי שמדרך התי"ו להוסיף רק ללחות הלשון בלבד, אבל אין לו כל הוראה, ולפי"ז בענין זה, היינו פלפל והיינו פלפלת):

ועוד כתבתי שם עפ"י המבואר כאן דמדרך התי"ו לחדור לחוף המלה, וכתבתי לבאר דברי הגמרא במס' חולין (פ"ד ב') עה"פ צפ' עקב, ועשחרות

ונשׁוּב אל עינין שהתחלנו בו בפסוק זה. הנה אחרי אשר תאניה היינו אניה, רק בחוספת תי"ו, אם כן, איך יבאו שני שמות תכופים מהוראה אחת. ואמנם מלאתי עוד סגנון כזה, בישיעה (ג') משען ומשענה, וביחזקאל (ו') שמה ומשמה. ובעל כרחיך ל"ל שכן הוא מדרכי הלשון. וכבר כתבתי במבוא לספרי מקור ברך (פרק י"ג), כי מסכת המשך גלותו המד והארץ, ומרוב נדודותינו וטלטולינו בגוים ובארצות, ומורס גלי הפגעים והחלואות שעברו ועוברים עלינו, אבדנו עומק טעם שפתנו, דרכה, טבעה, סגנונה ומערכתה, ביתר עם יפיה, לחותה, נעימת לשונה ויקרת ספרותה, ועל כן כתיב (ירמיה מ"ח) שאין מואב מעוריו ושוקט על שמריו על כן עמד טעמו בו. וספרי דניאל, עזרא ונחמיה יוכיחו, כי יען כי נכתבו בגולה, נכתבו בארמית ולא בלשון ק, מפני כי ערדת הרעיון הכביד את עומק ההרגשה הדרושה. — ובהיות כן, עלינו לדעת, כי כל מה שנמלא בספרי חזונו ונביאיו, עלינו לקבל באהבה וברטון ובתוס לב:

(ח) **נמה** קו. הקו הוא כמו פתיל המדה להגביל מקום או זמן הפעולה שחושב לעשות, ומזה בישיעה (מ"ד) חרש עינים נטה קו, כלומר, פתיל, עד מתי להקליע את הקורה. ובירמיה (ל"א) מפורש קו המדה, וזה שרואה כאן לומר, כי יען שנטה קו עד אנה לבלע, לכן לא השיב ידו מבלע כל עוד שלא הגיע להקו הכרשס. ומעין זה נמלא במ"ב (כ"א) ונתיי פל ירושלם את קו שומרון, הוא הקו שמדרו בו להרס את שומרון:

(ט) **מלכה** ושריה בגוים. במדרש, אמר רבי יוחנן, אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמין, דכתיב (עוזריה א') והאבדתי חכמים מאדום ומבונה מהר עשו, ואם יאמר לך יש תורה בגוים אל תאמין, שנאמר, מלכה ושריה בגוים אין תורה, ע"כ. וכונה הראי', דכיון דאמר כאן שיתעברו בגוים וישכחו את התורה, ממילא מובחר שאין תורה בגוים, דאלו ה"י לא ה"י חשש לשכוח בתוכס:

ואמנם לכאורה ל"ע ממה שאמרו בתלמוד בכ"מ אפילו עכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, ואם בכלל אין בו חכמת התורה, אם כן, עסקו בה אינו עסק ולמודו לא כלום. וא"כ מה חשיבות יש לעסקו בה עד שהגיע מעלתו למעלת כהן גדול?

אך בגמרא סנהדרין (כ"ט א') אמרו, דעסק זה של העכו"ם בתורה איירי שעוסק רק בשבע מלות דדכו (הס שבע מלות שנלטו בני נח: דינין, ברכת השם, ע"ז, גלוי עריות, שפיכות דמים, גזל ואבר מן החי), ואלה יש בו כח לתפוס:

ובזה ישמו ויתבארו היטב שני מאמרים בתלמוד אשר לכאורה מנגדים הם זה לזה, האחד, הוא המאמר שזכרנו, אפילו עכו"ם ועוסק בתורה הרי הוא ככה"ג, והשני הוא מ"ש (סנהדרין ג"ח ב') עכו"ם העוסק בתורה מייב מיתה

ועשירות לאך, ודרשו, למה נקרא שמן עשירות, שמעשרות את צעליהן, ע"כ. ולא נחבאר מה יש המלה עשירות לבס עשירות. אך ס"ל דהמ"ו מדר לחוך המלה רק ללחום הלשון, ועקרו — עשירות:

מיתה, כלומר, גדול עונו כעון של זה העושה עבירה שחייבים עליה מיתה, ומסמיכים זה על הפסוק תורה לוח לנו משה מורשה (פ' ברכה). ודרש, לנו מורשה ולא להם מורשה, וכמה קשה התנגדות המאמרים, כי מלך אחד תהי' מעלתו ככה"ג ומלך השני יהי' איסור למודו חמור כל כך:

אך לפי המבואר, איירי המאמר דמניע מעלתו למעלת כה"ג, בעוסק בשבע מלות דדשו, והא דאיסור לו ללמוד איירי בכל דיני התורה אשר אינו מלווה עליהן ואין לו חלק בהן:

ואני חמה בדברי הרמב"ם, שכתב בלחם מאגרותיו (דף כ"ג) בהמשך הדברים בדברים האלה: אין ספק בדבר, שכל מי שהתקין עלמנו ונפשו כשארון המדות והדעות בלמונת הבורא ית' הוא מבני עולם הבא. ולכן אמרו חכמי האמת, אפילו עכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול. וכל עלמנו של דבר ומגמת תורת משה הוא תקון הנוף והנפש לבורא ית', עכ"ל. והנה הוא מפרש המאמר. עכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככה"ג, כפשוטו, שעוסק בכל התורה, בעוד שבגמרא לוקמי זה המאמר שעוסק רק בשבע מלות ז"ל, כמו שבארנו. וזה פלא:

וראוי להעיר, כי בכלל כל המדובר בזה איירי בעכו"ם בימים הקדמונים, שלא היו נזכרים בשבע מלות וחיו חיי פראות ופרעות, חיי שובבים ופרולים כפריי חיות, אבל האומות שבה"ז, הם אנשים מחוקקים ומנומסים, חיים חיי דק ויושר, ועליהם אין מוסב חומר האיסור בלמוד תורה. והארכתי בענין זה ובענין למוד תורה לאומות ע"י ישראל (ע' חגיגה י"ג א') בספרי מקור ברוך, חלק רביעי, פרק מ"ה. ולולא הארכות היו כדאים להעתיק לכאן:

(יא) הברמרו מעי. ראה למעלה בפרשה הקודמת, בפסוק (כ') מעי חמרמרו:

(יג) מה אעידך וגו'. יש לפרש המשך ענין ולסון הפסוק עפ"י מה שכתבו ספרי מוסר ופלוסופיא, דבכל אדם יש צט צע גליון רע ואכזרי, וקוראים לזה "החיה שבאדם", כלומר, גליון חיה, שהיא אכזרית, ורק התורה והמוסר כמו חונקים גליון זה ומעללים אותו מבלי להשתמש בו. אבל כשתבא לאדם לרה מענית, ומחוך מרירותו שב אל טבעו החייתי, ועל כן נערו בכפלים, האחד, על מה שבאה עליו הלה, והשני, על פי "החיה שבאדם" על מה שלא אירע כו' לזולתו. ובזה יתבאר מאמר העולם "לרת רבים חלי נחמה", יען כי בלרת רבים מולא המלטער חלי נחמה בדאגתו החייתית מה שלא אירע זה לזולתו, כי אמנם אירע ואירע:

ואמנם גם אם מולא המלטער קלת נחמה במליאות הלה גם לזולתו. הנה זה יכון רק אם הנפגע זולתו הוא איש כערכו, ולמלער, בערך ערכו. אבל אם הנפגע הוא רחוק מאוד מערכו, כמלך והדיוט, אז לא יוכל המלך למלוא נוחם בזה, שגם להדיוט אירע כזה, יען כי ההדיוט אינו עומד בגרם המעלה וחיי נחת וכבוד כמו המלך, ואף לא בערכו ובפחות ערכו, ועל כן אי אפשר לנחמו בזה:

וזו היא כונת הכתוב כאן, מה אעידך מה אדמה לך הבת ירושלם, מה אשוע לך ואנחמך בשולת בת ליון, כלומר, אם לא תוכלי להנחם באספן שאירע גם לזולתך, יען כי אין דומה לך לגדולתך ולערכך שלך שהתנחמי בזה. וגם אין דומה

דומה לערך חסוך ש"ך, כי גדול כיום שברך, וכל שבר לא יסוה בו, ועל כן
כפלים למניעת קבלת הנחומין לך :

(טו) **שיאמר** כלילת יופי. לא אמר הזאת העיר שהיא כלילת יופי. אך
שיאמר ו, עפ"י הכלל יהלך זר ולא פ"ך (משלי כ"ז):

(יט) **קומי** רוגי כלילה. רגילים את להבין השם רנה או הפעל רגן ממוכן
קול שאין של שמחה ועליזות, שמחת לב ורחבת הגפס, כמו להלי
ורוגי (ישעיה י"ג), רני ושמחי בת ליון (זכריה ב'), והרבה כהנה. אבל לפי זה
לא יתייש כאן פעל זה, דכאן המוכן, קומי הליגי וספדי כלילה, וכהמשך הכתוב,
שפכי כמים לברך, שאי אליו כפ"ך על נפש עוללך, וכל זה רחוק מרגשי להלה
ושמחה. אבל האמת הוא, כי השם רנה כולל כל עניני חפלה. אף כוז שלא
חתייש כלל לשמחה, וכהפך הוא, כי יבא השם הזה גם במקום דאגה ועצב,
וכמו שבא לפניך חפלה, הט"ה אוך לרנתי כי שבעה ברעות נפשי וחיי לשאול
הגיעו נחשבותי עש יורדי צור וגו' (תהלים פ"ח) וכן, הקשיבה אל רנתי כי
דלתי מאוד הליגי מרודפי כי אמנו ממני הוליהה ממסגר נפשי (שם קמ"ב),
והנה את כל ענינים אלה הלא פלוגה דאגה ומרירות, ובכל זאת נשתמש הכתוב
בפעל רנה. וכן, וירא בלר להם בשמעו את רנתם (שם ק"ו), והנה בלר להם
בדאי לא שמחו, רק זעקו בחפלה, וזה הוא משום דבא פעל זה גם באופן
עלבות ומרירות :

ובאמת מלינו כמה שמות ופעלים שפעמים הוראתם כך ופעמים הפכו ממש,
כמו למשל תואר הפעל "אחור" מורה על הדבר הפונה לאחור ולא
לפנים, כמו אחור וקדם לרנתי (תהלים קל"ט), יסוב לאחור (שם קי"ד), כסנו
אחור (ירמיה ל"ח) והרבה כהנה, ולפעמים מורה ההיפך, על זמן העתיד
והכוהלך לפנים, כמו הגידו האוזיות לאחיר (ישעיה מ"א), מי בכם יאזין יקשיב
וישמע לאחור (שם) שבאורם, הגידו המקרים שיבאו בעתיד, ומי בכם יבין מה
שיבא לפנים, וכן הפעל "גלה", ענינו ידוע, היפך המכוסה והנעלם, הנסתרות
והנגלות (פ' נלבים), גלוי לכל העמים (אסתר ב') והרבה כהנה, ולפעמים מורה
מוכן הפכי, שהדבר נכסה ונעלם, כמו גלה חליר ונראה דשא, (משלי כ"ז)
שפירושו, שחלף ינעלם החליר הנקלר ומחוך כך נראה דשא, וכן גלה כבוד
מישראל (ש"א ד') גלה משום הארץ (ישעיה כ"ד) ומוכנס כסוי ונעלם. והפעל
"סקל" ענינו, רגום באבנים, וסקלמו באבנים, ולפעמים מורה השלילה בזה,
הסר והרחק אבנים, כמו ויעזקהו ויסקלהו (ישעיה ח') סלו סלו המסלה, סקלו
מאבן (שם מ"ב), והשם "מתים" ענינו ידוע, אנשים נפטרים מן החיים, כמו
ודורש אל המתים (פ' שופטים), לא המתים יהללו יה (תהלים קי"ב) והרבה
מאוד, ולפעמים מורה הפכו, אנשים חיים בעולם, כמו במתי מעט באו אבותינו
וגו' (פ' תבא), ויהי מתיו מספר (פ' ברכה), מתים ידך ה', מתים מתלך
(תהלים י"ז), ועוד הרבה (*). ומלת הקריאה "אבן", לפעמים בא לקיים ולהחליט
הפעולה

ואמנם נפרדים הם השמות האלה בהוראותיהם עפ"י נקוד המ"ם שבהם,
כי "מתים" במוכן נפטרים נקוד המ"ם בלר"י, ו"מתים"
שמויבנס חיים נקוד המ"ם בשו"א :

הפעולה הבאה אחריו, כמו, אכן יש ה' במקום הזה (פ' ויאל), אכן נודע הדבר (פ' שמות), ולפעמים בא להוליא ולשלול את הדבר שס' מחשב ומשער מקודם, כמו ואני אמרתי נגדתי, אכן שמעתי וגו' (ההלים ל"א) אני אמרתי אלהים אתם ואכן כחדם תמותון (שם מ"ט):

ולפעמים יש הפכים כאלה, אשר אף כי הפוכים הם גם בלשונם וגם בענינם, אעפ"י כן חכיתם אחד, כמו למשל במדת עינין, מליט הלשון והסחרתי פני מהם ומלאוהו רעות וגו' (פ' וילך), והרי זה עונש הבא בדרך שלילה, ע"י הסחר פנים, וכנגד זה מליט, ונחתי את פני באיש ההוא והכרתי אותו וגו' (פ' קדושים), הרי זה עונש בדרך חיובי, במראה פנים. ובכל זאת חכיתם אחד הוא — לעונש*):

(ב) **ראה** ה' והביטה. לא נתבאר הכונת הפעלים ראייה והבטה (וע' להלן במ"ר ריש פרשה ה'), וכפי דמשתמע מגמרא מגילה (כ"ח א') דמביא ראי' שאכור להסתכל בפני אדם רשע מהלשון שאמר אלישע ליהורם, לולא פני יהושפט אני נושא את אביט אליך ואם אראך (מ"ב ג'), משמע דפעל הבטה עם הסתכלות שוים הם, שהרי מביא ראי' על הסתכלות. וכפי הנראה, אמר אלישע בדרך לא זו אף זו, לא רק שלא אביט אליך (בעומק, בהסתכלות), אך גם לא ראייה שטחית:

וזה דראיה ענינה רק שטחית ולא עמקית, נראה ראי' מגמרא חגיגה (ט"ז א') המסתכל בנשיא עיניו כהות, ולכאורה הא קיי"ל דלריך לקיים והיו עיניך רואות את מורך (הוריות י"ב א'), אלא על כרחיך דראיה היא שטחית, וזה מותר, והסתכלות היא בעומק, וזה אסור:

וממוציא דבר תראה, כי הבאור בפסוק שלפינוי ראה ה' והביטה, כלומר, ראה ה', ולא די בראיה בלבד, אך עוד הביטה בעומק ובהסתכלות:

ועפ"י זה אפשר לפרש להלן בריש פרשה ה', זכור ה' מה היה לנו הביטה וראה, שמכין לומר, דכל כך גדלה חרפתנו עד כי גם אין לריך להבטה בעומק ודי גם בראיה שטחית לבד. ועיין במ"ר שם. — ועיין בסמ"ע סימן קנ"ד ס"ק י"ד מה שכתב בענין היוק ראייה. ולא העיר מכל מה שכתבנו כאן:

אם האכלנה נשים פרים עוללי טפוחים אם יהרג במקדש אדני כהן ונביא. לא נתבאר המשך הענינים. והדרש ידרוש, עיין רש"י. ומ"ר. ועל דרך הפשט יש לפרש, דהלשון אם האכלנה בא בשאלת התמיה, בסגנון לשון האס"י, ועל דרך הלשון באיוב (ו') אם כח אבנים כחי אם בשרי נחש

ופעים נחתי סימן לדבר, לנקודות אלו, כי הן, כידוע, השו"א נקודותיו לאורך, כזה: ותמונתן כעמודות, ולעומתו — היר"י נקודותיו לרוחב, כזה: ..

והמונתן כשוכבות, ואחרי שמתיס (תיס) הנקודות כעמודות, ומתיס (נפטרים) הנקודות כשוכבות, יולא כסימן לדבר. מייס עומדים, מתיס שוכבים:

(* **ועל** דרך זו פרשתי הלשון בחפלת עננו, אל תפן אל רשענו ואל הסחר פניך ממנו, שמבקשים על מניעת שני מיני עונשין, על מניעת עונש בדרך חיובי (ע"ד הלשון ונחתי את פני וגו'). ועל מניעת עונש בשלילה (ע"ד הלשון והסחרתי פני מהם וגו'):

נחוש, שהמוצן הוא, האם כח אכנים כמי או האם בשרי נחוש, וכן שם (ז') הים
 אזי אם תנין, כמו האם ים או תנין אני. וכאן רוצה המקוק לטעון, כי לו
 גם נהרג במקדש כהן וכזיב, אבל האם בשביל זה יענש ההמון אשר לא נעש'
 בהרג זה בעונש קשה עד כי האכלנה נשים פרים, והי' מהראוי שרק החוטאים
 בזה יענשו. וזה על דרך הטענה האיש אחד יחטא ועל כל העדה הקטוף
 (פ' קרח), או (בחלמוד, מכות י' ב') עוביה חטא וזיגוד מיגד. ועפ"י זה
 יתפרש הפסוק במשפט הגיון, ראה ה' והביטה, למי עוללת כה, למי ענשת
 כה, האם הענש האשה כי האכל פרי בטנה, ולו גם אם ינהג במקדש כהן
 וכזי, אבל מה לאשה מן-השוק כי הסבול עזור מעשה הריגה זו, ולמה לא די
 כי יענשו רק החוטאים בזה:

אם האכלנה וגו'. ראה להלן פרשה ד' פסוק י', ידי נשים רחמיות בשלו
 ילדיהן:

ג.

(ד) **ברכה** בשרי ועורי שבר עלמותי. במדרש, בלה בשרי זה הלצור, ועורי
 אלו סנהדרין, עלמותי עלומי, העלומים שבבני ע"כ. הנה אעפ"י
 שהלשון יוכל להתפרש גם כפשוטו, בלה בשרי ועורי, על דרך הכחוש באיוב
 (כ"ח) והוא (הגוף) כרקב יבלה, ובהללים (ק"ב) וכולם כבגד יבלו. וכן שבר
 עלמותי, כמו כן ישבר כל עלמותי (ישעיה ל"ח), שומר כל עלמותיו אחס
 מהנה לא נשברה (הללים ל"ד) — אעפ"י כן מלא הדורש מקום לדרוש, מפני
 זה שלא חשיב את מוננה הגוף כסדר ילדתו, דה"ל לו לחשב מתחלה עוד ואח"כ
 צער ועלמות, וכלשון הכחוש באיוב (י') עור, ובשר חלבישגי ובעלמות וגידים
 הסוככני, או להיפך, מלמטה למעלה, עלמות ובשר ועור כסדר הגידול, — ולכן
 דרש ע"ד דרש בענין כזה, שכמו שחשיב יהי' על הסדר, ודרש בשר, זה
 הלצור, יסוד האומה, כמו הבשר בגוף, ויש סמך לדרשה זו ביחזקאל (י"א) היא
 (ירושלם) הסיר ואנחנו (האומה) הבשר, ועורי אלו סנהדרין, כמו שהעור מגין
 על-בשר כך סנהדרין מגינים על כלל האומה, להשכילם ולהורחם הדרך ילמי
 בה ג' טוב להם, או כמ"ש במדרש (שמ"ר) על הפסוק כנפי יונה נחפה
 בכסף (ההללים ס"ח) למה נמשלו ישראל ליונה מה יונה זו כנפיה מגינים עליה,
 כך ישראל סנהדרין מגינים עליו. (וע"ע אגדה דומה לזו בחולין ל"ב א'). ושם
 חשיב עלמות, שהם החכמים והגדולים המחזיקים את גוף האומה בעלמות
 את הבשר:

(ח) **שתם** תפלתו. בא ש"ן שמאלי תחת סמ"ך (סחם), ובמדרש בא דרש
 על זה. אבל ע"ד הפשיטות, יען כי קרובים הם (הש"ן) השמאלי
 והסמ"ך) במבטא דרכם להחלף לפעמים, וכמו המלים סער — שער (הים
 הולך וסוער, יונה א', ומלכיהם שערו שער, יחזקאל כ"ז), שריון — שריון (מגן,
 מחסה), סנא — שנא, סב — שב (זקנה), סבר — שבר (תקוה, רוחלת),
 חפס — חפש ובהללים (ד') נסה עלינו אור פניך, תחת נשא:
ורשי בהללים (ו') לפסוק אשמה בכל לילה מטתי כתב צוה"ל, אשמה כמו
 אשמה, מלשון סמי ומאוס, שעל ידי הדמעות יגעל משכבו עכ"ל.
 ונולד דבריו אפשר לפרש שאין לר"ך לחלוף זה, והפירוש אשמה הוא שם הפעל
 משרש

משרש שחה"י שעיניו השטה על פני המים, וכמו בישיעה (כ"ח) כאשר יפרש
שחה לשחות, ועל דרך הפלגה המליצה על רצוי הדמעות, אומר, שאפשר
למסתו לשט בדמעות:

(כ) ותישוח עלי נפשי. המובן הפשוט מלשון זה, כי רוצה לומר, שנפשו
תשפל, תרד ותשקע מטה, ומלשון שחה לעפר נפשו (תהלים
מ"ד). אבל במדרש תנחומא פ' בשלח מפרש, דהלשון מוסב כלפי השכינה, וכמו
דכתיב ותשיח עליך נפשך, והכוונה, שאומר המקוין אל ה', זכור תזכור את כל
עניי ומרודי ותשוח עליך נפשך מרוב לער ויגון שנסחבב לי, וישן כי אין מן
הכבוד לומר כן, לכן כנה הלשון בהסבבה להמקוין:

ולכאורה זה פלא לפרש כן, אבל בלחמ מלינו הרבה מאוד לשונות כאלה
במקרא, שמשום כבוד המקום הסייע הכחוב את הענין כלפי
הנשים המתיחסים להענין, וכמו צפ' וירא, ואברהם עודנו עומד לפני ה',
פירש"י בשם מדרשים, דלחמת הכונה וה' עידנו. עומד לפני אברהם. אך מפני
שאין זה לשון כבוד לפני ה' הפך הכחוב את הלשון כלפי אברהם. וכן בש"א (ג')
כי מקללים להם בני (זה ממאמר ה' לעלי) תחת — כי מקללים לי, ובמ"א
(כ"א) בדרך נבזה אלהים, תחת — קלל, וזירמיה (כ') ועמי המיר כבודו,
תחת — כבודו, וביחזקאל (ח') שולחים את הזמורה אל אפס, תחת — אל אפי,
ובחזקוק (א') ה' אלהי קדושי לא נמות, תחת — לא תמות, וזכריה (ב')
הנוגע בבם ענע בצבת עינו, תחת בצבת עיני * ובתהלים (ק"ו) וימירו את
כבודם

ב' ברומר, רמוס כביכול על עיניו של הקצ"ה, ומשום דרך כבוד הפך
הלשון. ויתכן, דלכאור זה מכיון הירושלמי במס' ברכות (פ"ג
הלכה ה') שאמר שם, הרוקק צבית הכניסת כרוקק בצבת עינו, ע"כ ותם
מאוד, אשר רוב אנשים אין נוהרים בזה. וכמה נכבדה ומוכרת מניעה זו,
יעיד המאמר הזה.

והנה אעפ"י שמה שאני רוצה להגיד בזה כבר כתבתי בלחמ מספרי, אע"פ
כן, ליקרה הדבר וגחילותו, וגם כי הוא כמעט ממעשים בכל שעה,
אשנה הדברים בכאן:

והוא כי לבד המאמר הנזכר מירושלמי יש בענין זה, בענין ריקה צביהכ"ס
מכשול גם מלד אחר, והוא ממה שאמרו במס' חגיגה (ה' א') על
הפסוק בקהלה (י"ב) כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם,
ואמרו, מאי על כל נעלם, זה הרק בפני חבירו וחבירו נמאס בה, ואמרו, כי
רבי יוחנן כי הו' מטי' להאי קרא ה' בוכה. והנה מכשול כזה הבא לרנעים
תכופים כמעט מולא לו ביותר מקום נאמן ובעות צבתי כנסיות וצבתי מדרשות
ובכל מקום שרבים והמונים ימלאין שם, ועוד בשעת עבודה ותפלה ולמוד. וכמה
מלמטר הדבר:

ודי מהראוי לנבתי ומפקחי צמי כנסיות וצבתי מדרשות וישיבות וקבולים וכו'
לשים לב למנוע המכשול המכוער הזה, ולקבוע כמה כלי ריקה מכוונים
לזה צמח מקומות ברלפת הבית, ולהורות ולהזהיר את האנשים להשתמש בהם
בעת ריקה ופחה וניעה, לרוק בחוכם, וזהו היו זוכים לנפשם וחיפם לנפשם.
קהל עדתם:

כבודם בחכמת שור. תחת — את כבודי, ובאיוב (א') ובכרו א' תחת — וקללו:

ובן בחלמוד, כמו במגילה (ט"ז א'), יאמרו גבר מלכא עילאה ממלכא תתאה, שהכונה להיפך, ונקט בדרך כבוד, ובגיטין (מ"ו א') והא דלא קטלינהו (יהושע לגבעונים) משום קדוש השם, והכונה, משום חלול השם, ועוד שם (נ"ז ב'), וכסבור (טיטוס) שהרג את עלמו, וזה כנוי כלפי מעלה, כלומר, שכן השב טיטוס בראותו טיפי דמיס בביהמ"ק, ונקט דרך כבוד:

(כב) **בר** לא המנו, ברש"י שני באורים, האחד, מלשון האם המנו לנוע (פ' שלח), ואמר כאן חסדי ה' כי לא המנו ולא כלינו בעונינו, והפירוש השני, דמוסב על החסדים, דחסדי ה' לא המנו, עכ"ל. ולבאורה לפי פירוש זה (השני) ה"י לו לומר כי לא המנו, וכמו תמו חרבות לנחש (תהלים ט') תמו מן בלהות (שם ט"ג), תמו דברי איוב (איוב ל"א) ויהי כאשר תמו כל הגוי (יהושע ד'), אבל הגו' שכתמנו לבאורה מיותר, אך באמת מלינו כמה פעמים לומר גו' ש"בא רק לתפארת הלשון, כמו קנלי למלין (איוב י"ח) תחת — קני (כי השרש קן) והשם אינפתא מן איפתא, והשמות לדקניות, החכמיות תחת — לדקות, חכמות. ולדעה אחד המדקדקים הגדולים (ר' יונה אבן גנא"ח) שרש שם אלמנה הוא אלמנה, מפני שהיא כאלמנה שאינה יכולה לדבר עם אנשי ריבס * והגו' נוסף, ועיין בדניאל (ה') ומדע, תחת ומדע, ושם (ב') אנתון תחת אנתון, ובקדושין (ט' א') אתרוגא תחת אתרוגא:

ועפ"י זה בארתי לשון הרע"ב במס' יומא (פ"ג מ"ז) פלוסין הגדוין. ופירש הרע"ב, מן למר הבא מארץ הודו, וכשב על זה הסו"מ, לפי זה על מה בא הגו' במלה זו, ולפי מה שכתבנו דרך הגו' להתוסף לתפארת הלשון:

וכנגד זה דרך הגו' להשמט בכמה מלים, וכמו השמות עפ"י השרשים, נדר, נשק, נתן, נגף, נטר, נקס באים בפעלים שלהם בהשמטת הגו', וידר, וישק, ויתן, כי יגוף, לא תקום ולא תטור, תחת — וידר, וישק, ויתן, כי יגוף, לא תקום ולא תטור. ועוד כהנה:

(לג) **ויגה** בני איש. שרש ויגה הוא יגה. וענינו, לחזק, מועקה, ואם כן, כאן שבא בפעל עמיד ה' לדרך לומר ויגה (י"ד אחד מן השרש, וי"ד אחד על הוראת העמיד), וכן להלן בפסוק כ"ג וידו אבן צי, ה"י לל ויידו, כי השרש ידה, וכן נכחוס (א') ויבשהו, תחת — ויבשהו. אך כן דרך הלשון, אשר כדי להקל על המצטא, נשמט י"ד אחד במקום שדרושים לבא שנים, וכמו עבדים, מלרים, כעניים, כושים, גוים, תחת — עבדיים, מלריים, כענייים, כושיים, גויים, כי י"ד אחד מן השרש, מלרי, כעני וכו', והשני לסימן רבים, ובשמות ששרש שלהם סופס יו"ד, יפול ביחוד יחוסבי י"ד אחד, ובכ"כ שני יודין, כמו הלוי תחת הלוי, הלויים תחת הלויים (בשלשה יודין, אחד

* **ק"י** אפשר לו להציא ראי' לזה מתשנה כתובות פ"ד א' יתנו לטושל שבת, ופירש"י בגמ' היא, אלמנה, קרויה טושל, שאין דרכה לחזר אחר נכסי המה ולבקש היכן יש לו קרקע, עכ"ל:

אחד שרשי, אחד יחופי ואחד לסימן רבים), והשם כלי" יבא ברבים כלים, תחת כלים (יו"ד אחד מן השרש ואחד לסימן רבים), וכמו גדי, לבי, יבאו ברבים גדיים לביים (ובדאי"א י"ב ט') בא תחת לביים — לבאים. בחלוק אותיות אהוי, וכמו פחאים תחת פחיים (כי היחיד פחאי) וכן בחלמוד, במס' נדה (ג' ב') דליים, מן היחיד דלי :

(מב) נחנו. באה המלה תחת אנהנו, בחסרון אל"ף, ויש עוד כאלה במקרא. וזה הוא משום דרך האל"ף להשמש מפני קלות הבראו, כ"ת מאותיות אהוי. וכה מלינו בפ' וירא, ארץ המוריה, ובתב הרשב"ס, דבא תחת שם הא מור"ה, והאל"ף נשמט, ובפ' תולדות, תומים תחת תאומים, ובפ' וילא, בנר, תחת בא נר, ושם, אחטנה תחת אחטאנה, ובפ' בא, וימש חשך, תחת ויאמש, ובפ' עקב, מרשית השנה, תחת מראשית. ובש"א (א') שלחך, תחת שאלחך, ובתהלים (י"ב) פכו תאומים, תחת אפסו תאומים. ועוד כהנה :

(מג) סכותה באף. מלת סכותה היא מן הכפולים, כי ל"ל סכות, כי השרש סכך, וכן מלינו ומוראכס וחככס (פ' נח) תחת זחחככס, כי השרש תחת, והשם שרה, עקרו שרה (רש"י ס"פ נח), וסכותה על השלחן (פ' פקודי) תחת זסכותה, ואכות אותו עחון (פ' עקב) תחת זאכותה, כי השרש כתת. ואבישג השוגמיה משרת (מ"א א') תחת משרתה, ועוד כרבה. וזה הוא, מפני כי מחוקי הלשון כאשר הפגשנה במלה אחת שמי אותיות דומות ותכופות, אז לתכלית קלות ההברה, השמט אחת מהן, וכן למעלה בפסוק ל"ג, ויגה תחת ויגה, ולהלן פ' ג"ג וידו אבן ס' וידו :

(ג) עד יסקף. ראה באורנו לשה"ש בפ' מי זאת הנשקפה (ו' י') :

(נג) וידו אבן. ראה למעלה בפסוק (ל"ג) ויגה בני איש :

(סח) מגינת לב. פירש"י, שבר לב, וע' מש"כ למעלה בפסוק בכה תבכה בלילה (א' ב') [ב'] :

ד.

(ב) המסולאים בפו. פירש"י, הרואה אותם אומר. ראו תוארם של אלו כמראה פו, עכ"ל. וכפי הנראה מפרש בפו. כמו בפו, בחלוק בכל"ס :

(ז) זכו מיריה משלב לחו מחלב. במדרש. וכו מיריה משלב, מאלה שהיו רוחלין בשלב, לחו מחלב, מאלה שהיו שותין חלב, לא נתבאר, למה הו"א את הלשון מפשטי", שהיו זכים מ מר"ה שלג ולמים מ מר"ה חלב. ואפשר לומר עפ"י המבואר במשנה ריש מס' נגעים בהרת עוה כשלב, כלומר, דהמראה היותר עוה בלבנונית הוא השלב, וכל מיני לובן אחרים הם שניים לה, כלומר, במדרגה נמוכה מומה, ולפי זה אם בנוף מראות ידבר כאן לא יכון עוד הלשון לחו מחלב, שמראהו שני למראה שלג, ואם כן הלא יש בכלל מאתים מנה, ובכלל שלג בודאי גם מראה חלב בכלל, ולכן מפרש, דלא לענין גוף מראהם של שלג וחלב איירי, כי אם לענין השמוש בהם, השלב לרחי"ס ועל

(ועל דרך הכתוב באיוב (ט') אם ההרחלתי בני שלג) והחלב לשתיא, (ועל דרך שאמרו בתלמוד, מס' כתובות (נ"ט ב') הרוגה לה' בין כמו ישקנה חלב, ואעפ"י שמראה שלג גדולה ממראה חלב, אך השלג לא יכון לשתיא):

(ח) חושך משחור הארס. במדרש, מאיזה שחור, רבי לוי אמר מחושך הלילה. הנה בפסוק מלינו לזר לעומק השחרות מראה עורב, כמ"ס בשה"ס (ה') שחורות כעורב. אך בתלמוד מלינו הקבלה מכנוי אור- וחושך למראה לבן ושחור, והוא במס' שבת (ע"ז ב'), מאי טעמא עיזי מסגי ברישא והדר אימרי (בעת ששבים מן המרעה לביחס, הולכים מקודם עיזים ואחריהם רחלים וכבשים) ככרייתו של עולם, דברי שא חשיבא והדר נהירא, כדכתיב (פ' בראשית) וחושך. והדר ויהי אור. והבאור הוא, דסתם עיזים שחורות הן וסתם רחלים לבנות, ומכאן את העיזים חשבים ואת הרחלים הלבנות מאורים, ומבואר, שהתארים שחור וחושך ואור ולבן אחד הם. וזו היא כונת הדורש כאן, מאיזה שחור, מחושך הלילה, ועפ"י התלמוד הוא לזר לתוקף או לעומק השחרות:

(יג) מחטאת נביאיה מעון כהניה. מפרש במדרש, שהפירוש מחטאת נביאיה מעין כהניה, שהרגו את נביאיה וכהניה, ויתכן, דעל כן נראה לו לפרש כן ולא מחטאת שעשו נביאיה וכהניה, משום דבאמת היו אז כל העם מוטאים ואין טעם לפרוט פרטים, ולכן מפרש, מחטאת נביאיה ומעון כהניה שעשו בהם שפטים והרגום:

זמה שחפס נביאיהם לשון חטאת וכהניהם לשון עון, י"ל עפ"י המבואר במס' יומא (ל"ז ב'), דחטאת ענינו שונג, ועון היינו מזיד. וידוע, דבעת שקודם החרבן עמדו כמה נביאי שקר להטעות ולהתעות את העם. וזה מבואר בכ"מ במקרא ובתלמוד. והנה בעת הריגת נביא ה' אפשר עוד להפך בזכות ההורגים, ששונגים היו, מפני שהשבים לנביאי שקר, שמייתתם במיתה, כמבואר בתורה (פ' ראה), אעפ"י דקמי שמיא גליא, ועל כן כתיב מחטאת נביאיה (וכהפירוש שלמעלה, שהרגו את נביאיה). אבל כהניהם לא שייך מחשבה זו, כי כהניהם העובדים במקדש מיוחדים הם, מזרע אהרן הכהן, ואין כל ספק במעלתם (וכמ"ס קדושין ע"ו א') אין בודקין מן המזבח ולמעלה, ועל כן הורג בהם יחשב למזיד, ולכן כתיב בהם מעון כהניה, שהוא מזיד, כמו שכתבנו:

(טז) פני ה' חלקם לא יוסיף להביטם, פני כהנים לא נשאו וזקנים לא חננו. ופירש"י, פני ה' — פנים של זעם מאת הקב"ה חלקם והפרידו בניו, יען כי פני כהנים לא נשאו וזקנים לא חננו, ע"כ. ולא יתבאר יחס העונש מהפרידה לזה אשר פני כהנים לא נשאו וזקנים לא חננו:

וירא דבריו ה' אפשר לפרש, דהלשון לא נשאו ולא חננו מוסב על הלשון פני ה', שהוא פנים של זעם, וכלשון הפסוק בתורה (פ' קדושים) ונתתי את פני באיש ההוא וגו', ורזונו לומר, שהפנים של זעם לא נשאו פני כהנים ולא חננו פני זקנים, וכולם היו בעונש החילוק והפרידה:

(כ) רוח אפינו משיח ה'. מפרש באגדה, דמכיון למלך יאשיהו, שהי' מליון במלכים בלדקתו ובישרת נפשו, ונאמר בו (מ"ב כ"ג) וכמהו לא היה

היה לפניו מלך רשע שב אל ה' בכל לבבו וגו' ואחריו לא קם כמוהו, ועל ק מחואר בשם המעלה, משיח ה', ונהרג ע"י נכו מ"ך מזרים, ככתוב בדהי"ב (ל"ה), וכתיב שם ויקוק ירמיהו על יאשיהו ויתנוס לחק על ישראל והגם כתובים על הקינות (על ספר הקינות). והבאור הוא, כי אעפ"י שלמיתתו אין שייכות עם זמן חורבן ביהמ"ק. אך ירמיהו נתן לחק, כי כשיבכו ויקונו על חורבן ביהמ"ק יזכירו גם זה הלעז מהריגת יאשיהו (ויטקו, דזה הוא מפני ששקלה מיתת לדיקים כשריפת בית אלהינו (ר"ה י"ח ז'), וגם כי מיתתו היתה בלעז מיוחד, כמש"כ), וכמו שקבועים אלנו בספר הקינות מלרות ישראל צפרי וירמיהו ומגנלא, ועל דרך הלשון יבכון עמ"י כל מזירי ליבא (מו"ק ח' א'):

ודע, דסגנון זה הפסוק מסודר קלת, ושעורו: רוח אפינו משיח ה' אשח אמרנו בללו נחסה בגוים נלכד' בשחיתותם. וכמה פסוקים - כאלה במקרא, כמו שהערנו על זה למעלה בפסוק איכה (א' א') והבאנו כמה דוגמאות לזה:

ד.

- (א) **הביטתה** וראה. ראה למעלה בפסוק ראה ה' והביטתה (פרשה ב' פסוק ב') ולרף לכאן:
- (ג) **אמותינו** כאלמנות. ולא אמר אלמנות. וי"ל הטעם, כי בעת שלום בעולם והשנים כתקונן אז אם מת איש יתקיים הדבר ממיתתו בעדים כדון, ואז אשתו אלמנה ממש, אבל בעת הרע עולם ומלחמות ונירושים ואסונות ומרצנות ומהומות ובלבולים בעולם אז יאבדון כמה אנשים אשר גם אין ידוע בבירור אם מתו או חיים וכדודים הם בעולם הגדול, וגם אם מתו אין מי שיעיד על מותם, ועל כן נשחיתים אסירות להנשא ואין אלמנות רק כאלמנות:
- (ד) **מימינו** בכסף שמינו וגו'. אמר מימינו ועלינו, ביחס הקנין, כי אעפ"י שהמים והעלים הם נחשבים לקינונו כמו לכל אדם בעולם, מפני שהם באים ממחנת הבריאה בנהרים ויערות, שוים לכל אדם, והי' מן הדין שנחשב אותם כשלנו, כמימינו ועלינו, ומזה בהם חפשי — אעפ"י כן היינו מוכרחים לשלם עבורם לזולתנו כסף במחיר. וזה מעיד על חרפתנו בגוים, ומוסב זה הלשון על פסוק ר'שון הביטתה וראה את חרפתנו בגוים:
- (ח) **עבדים** משלו בנו וגו'. יש לפרש המשך לשון הפסוק, עבדים משלו בנו פורק אין מידם, עפ"י מ"ש כל המלך לישראל נעשה ראש (סנהדרין ק"ד ז'), וטבע העבדים כי בהרחיב להם מלכס ישאפו לנקוט מבעליהם הקודמים ולהליר להם, ומכיון שהם מושלים ונעשים ראשים הם מליקים ומריעים עד כי פורק אין מידם, וכמו שנו"ר הלאה, נשים ציון ענו, שרים בידם נתלו וגו'. ועיין עוד מש"כ בסמוך פסוק י"ב צפ' שרים בידם נתלו:
- (י) **עורנו** כתנור נכמרו. ראה מש"כ למעלה בפסוק מעי תמרמרו (פרשה א' פסוק ב'):
- (יב) **שרים** בידם נתלו. לא נתבאר למה הוא מדגיש "בידם", כי אינו כ"מ מי תלה אותם, ואולי י"ל, שבא להורות אכזריות אלה העבדים המושלים, כמש"כ למעלה (פסוק ח') עבדים משלו בנו, כי בזהג שבמלכות

שבחלכות, מי שנחייב תליה נחלה ע"י חלין המופקד על זה, אבל השר והמושל בעלמו גם לא ינע בזה, וגם ישחמט מלראות הדבר, וכאן אלה העבדים המושלים, מרוב רשעתם ואכזריותם חלו הם צדיהם שלהם, והוא על דרך הכתוב (קהלת ד') כי מצית האסורים יאל למלוך, ועל כן גם בממשלתו יתנהב בערילות כמו סנה היומו צבית האסורים. — ויתפרש. שרים — הם שרי ישראל וגדוליו, נחלו צדיהם של העבדים, גם אחרי, שעלו (העבדים) לגדולה ולממשלה מרוב אכזריותם :

יג) בחורים טחון נשאו. במדרש דרש. טחון לשון נקיה הוא, וכמו שגמרא (שופטים ט"ז) ויהי טחון צבית האסורים (מוסב על שמשון), ע"כ. וענין הטמיה הוא רמז לזיווג טבעי, ויחס פעל זה לטבע זה, י"ל עפ"י חרנס יוכתן צפ' חלא (כ"ד ו') על הפסוק לא יחבול רחיים ורכב, חרנס : ולא יהיון איסורין כלין וחתנין (כלומר, שהנעל חוב לא ימשכן כלות וחתנין (כמנהג האומות בימים ההם). ופעל. טחן מקביל לרחיים, ומהו מליצת החלמוד על נשואי אשה, רחיים בצוארו" (קדושין כ"ט ב'). ועיין מש"כ בצוארוט לקהלת (א' ב') בפסוק הכל הבלי:

יד) ריש להעיר על שלא הביאו במדרש סמך לפעל טחן לענין זה מפסוק באיוב (ל"א) טחון לאחר אשתי, והוא יוחר מכוון למה שר"ל לפרש:

ובענין הלשון בשמשון, שהבאנו למעלה, ויהי טחון צבית האסורים, מבארים בגמרא מס' סוטה (י' א'), שהפסחים הביאו את נשותיהם לשמשון כדי שתתעברנה ממנו וצניהן יהיו גבורים כמוהו. ומתרג"ל שם תמה, מה הכריח לחז"ל להוליא לשון הפסוק ויהי טחון צבית האסורים מפשטי', שהעמידוהו לביזת טחון צרחיים :

ופרשתי עפ"י המבואר במס' צ"ק (פ"ח ב') דחיגר אינו יכול לטחון צרחיים, מפני שהמלאכה דורשת הנופה תכופה ומהירות צרגלים, ובמס' סנהדרין (ק"ה א') אמרו, חיגר צסתי רגליו ה'. ואם כן בהכרח אי אפשר לפרש טחון ממש, אחרי שלא ה"י מוכשר לזה, ולכן הוליאוהו לדרשה :

יז) ער זה היה דוה לבנו וגו' על הר ליון ששמש שועלים הלכו בו. לא נהבאר הלשון, ה"ה דוה לבנו, בענר, בעוד שבכל המנילה לא זכר כלשון זה, וגם לא שייך כמשע לשון זה, אחרי דירמיהו, כיחב הקינים האלה, ה"י צשעת החורבן, וכל מה שראה וידע, הכל בזהו מדבר. ועוד זאת, כפי המתבאר בגמרא מכות (כ"ד ב') היו רואים שועלים יולאים ממקום קה"ק גם לאחר החורבן :

יאורי יחק עפ"י המבואר בגמרא מכות שם, בעוצדא שהיו כמה חכמים, ורבי עקיבא ציניהם, עולין לירושלם, וכיון שהגיעו להר הבית ראו שועל יולא מביה קה"ק, התחילו החכמים בו ור' עקיבא מלחק, אמרו לו, מפני מה אתה מלחק, אמר להם, דכתיב (ישעיה ח') ואטירה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריהו בן ברכיהו, וכי מה ענין אוריה שה"י צבית ראשון לזכריה צבית שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה נבואתו של אוריה, בצאריה כתיב (מ"כה ג') לכן בגללכם ליון שדה תחרש, ובזכריה כתיב (זכריה א') עוד יבשו זקנים וזקנים צרחובות ירושלם, עד שלא נהקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתירא שלא תחקיים נבואתו של זכריה, טכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה

אוריה, בידוע שבזאתו של זכריה מחקיימת. אמרו לו (החכמים שהלכו עם ר"ט
 לר"ט) עקיבא נחמטנו, עקיבא נחמטנו. ע"כ:

ורפי זה י"ל, דירמיה חזה בגבוהה, שבאמת אין להלטער על מהלך השועלים,
 וכמו שלא נלטער רבי עקיבא, יטן כי ישועה צפויה לבוא, ורק עד
 אז, עד התגלות ההנחומין אומר, שהיה דוה לבנו על שועלים שהלכו
 בהר לזין:

(יט) **אתה** ה' לעולם תשב וגו'. רולה לומר בזה, כי אעפ"י שלבנו דוה על
 כל חורבנות, הנה זה הוא חסרון ומגרעת רק לנו. אבל אתה
 ה' לעולם תשב וכסאך לדור ודור, ועל הדבר הנלמי לא שיך חסרון ומגרעת,
 כי כל חסרון לא יגרע דבר ממנו, ואם כן, אין לך סבה לשכתנו לגלח ולעזבנו
 לאורך ימים, ולכן השיבנו ה' אליך וגו'.

(כב) **כי** אם מאוס מאסתנו קלפת עלינו עד מאוד. לכאורה אין סגנון פסוק זה
 מקביל להקודם, השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, כי שם
 מדבר בלשון נחמה וישועה, ואיך זה ישוב מיד לדבר בלשון סר וזעף, ממיאוס
 ומקלף, וגם אין מחליתו השניה של הפסוק מקבלת למחליתו הראשונה, כי
 באמרו אם מאוס מאסתנו, בתמיה, כאומר, האם מאוס מאסתנו, איך זה מסיים
 קלפת עלינו עד מאוד, כי מנינו לשון "אם" במוזבן "האם?", שמכריח השלילה
 שבו, כמו באיוב (ו') אם כח אבנים כחי, אם בשרי נחוש, או (שם ז') הים אני,
 אם תנין, וכן כאן, האם מאוס מאסתנו, זה לא יתכן:

איך לריך באור, איך תתבאר מחליתו השניה של הפסוק, קלפת עלינו עד
 מאוד, למחליתו הראשונה, כמו שהערנו, שלשון זה סותר להקודם. וגר"ה,
 דהלשון "אם" מוסב גם על הלשון קלפת וגו', וכאומר, האם מאוס מאסתנו,
 האם קלפת עלינו עד מאוד, הן בודאי לא כן הוא, כי לא ישכח לעולם צריתו,
 ולכן צדין הוא שתרחתנו ותשיבנו אליך ותחדש ימינו כקדם:

